

пропозицій нинішніх її представників — М. Руденка, як і науковців Інституту аграрної економіки, які стоять на цих позиціях, поки що прислуховуються недостатньо» [5, с. 15].

Таким чином, на основі наукових праць Франсуа Кене, Сергія Подолинського, Володимира Вернадського, Миколи Руденка, які є фундаментом фізичної економії, а також напрацювань інших українських і іноземних вчених, ґрунтується наше бачення принципів соціальної моделі суспільства України, яка не тільки врятує її від економічної і екологічної катастроф, а й призведе до сталого розвитку та розквіту.

Список використаних джерел

1. Подолинський С. А. Вибрані твори. Київ: КНЕУ, 2000. 328 с.
2. Коробко Б. П., Оніпко О. Ф. Енергетична стратегія України: роль і місце поновлюваних джерел енергії. *Винахідник і раціоналізатор*. 2005. № 1. С. 19–30.
3. Конторович А. Э., Коржубаев А. Г. Стратегия устойчивого развития мирового сообщества и мировая энергетика. *Научное наследие В. И. Вернадского в контексте глобальных проблем цивилизации: межгос. конф. (23–25 мая 2001 г., Крым): доклады*. Москва: Ноосфера, 2001. С. 365–379.
4. Мельник Л. Г. Рождение сестейновой экономики: Опыт ЕС и практика Украины в свете III и IV промышленных революций: монография. Сумы: Унив. кн., 2018. 430 с.
5. Саблук П. Т. Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України в ХХІ століття. *Економіка АПК*. 2001. № 4. С. 13–19.

УДК 330.83(477):502.2]:330.1”20”

Гринів Лідія Святославівна,
*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки України
Львівського національного університету імені Івана Франка*

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ ФІЗИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ ХХІ СТОЛІТТЯ

Сьогодні неокласична неоліберальна економічна наука, що сповідує лише базові цінності економічного споживача, які є суб’єктивними за своєю сутністю, не може бути серйозно потра-

ктованою, оскільки природні зміни, що відбуваються у світі, суттєво змінюють детермінанти його розвитку. Економічна наука вже не може базуватися на механістичній світоглядній основі, оскільки процеси, що відбуваються у світовій економіці, є набагато складнішими, ніж у механістичній системі. Тому закони ньютонівської механіки вже не можуть бути достатніми для визначення тенденцій та оцінки складних явищ і процесів у сучасній економіці. Отож, для відображення основних тенденцій досліджень у галузі філософії економіки у ХХІ ст. можна скористатися висловом «у пошуках самотності». Увесь пласт класичної (неокласичної) економічної науки заповнений стрімко зростаючим потоком економічних законів ринкового господарства, що базуються на принципах споживацького матеріалізму. Суб'єктивний вибір економічного споживача тут є основним дороговакціоном для зміни акцентів у господарському житті і трансформації ринкових сил у державі. Водночас розкриття С. Подольського у ХІХ ст. енергетичних джерел створення додаткової вартості можна вважати стартовою подією у стрімкому процесі формування постнеокласичної теоретичної економіки [1]. Ця подія висвітлює безмежні перспективи для пояснення всього гігантського матеріалу економічної науки у термінах природничих, передусім фізичних теорій. У цьому контексті актуальним є вислів французького економіста, лауреата Нобелівської премії 1988 р., Моріса Алле, який вважав, що роль науки полягає в тому, аби спростити і відібрати факти звести їх до значущих даних та знайти між ними суттєві залежності.. «Можна з користю для справи спростити реальність, — застерігає він, — але тільки тоді, коли це не змінює дійсної природи явищ. Однак прагнення до спрощення ні в якому разі не повинно призводити до спотворення сутності реальності». Отже, найбільш наближеним до суспільно-господарської реальності буде знання, що базується на природничих законах економічного буття. Микола Руденко називає його фізичною економією [2].

Справедливість такого визначення цього сегмента економічного знання підтверджується словами того ж таки М. Алле: «Те, що вірне для фізики, є вірним і для економічних наук». Ще у другій половині 60-х років ХХ ст. учений дійшов висновку, що науковий аналіз економічних явищ показує існування настільки ж вражаючих закономірностей, як і в фізичних науках [3].

Сьогодні мають змінюватися філософські основи наукових пошуків у фізико-економічній науці — гносеологія все ширше має бути доповнена інструментарієм онтології оскільки базовою

ідеєю останньої виступає єдність господарської (економічної) діяльності людини з біосферою Землі, що є простором життєдіяльності. Завдяки застосуванню інструментарію онтології людина не лише є пасивним спостерігачем реальності та споживачем економічних благ, а й стає «геологічною силою» за В. Вернадським, що своєю діяльністю суттєво змінює дійсність. Саме інструментарій онтології дає змогу принципово інакше досліджувати одне з основних питань філософської науки про нібито об'єктивні передумови для протистояння живої речовини та людської свідомості, відкриваючи можливості для моделювання свідомо організованої в межах природного простору господарської діяльності людини. Отож, онтологічні засади розвитку фізико-економічної науки сьогодні дають змогу не лише відображати людину з її матеріальними споживчими потребами як економічного споживача, а й розкрити об'єктивні рушійні сили природи, що в сукупності є первинним джерелом продукування для неї економічних благ. Це дасть змогу запроваджувати засади збереження довкілля в усі людські господарські починання та поступово формувати у населення екологічний світогляд на основі нових знань про закони природи.

Ретроспективний аналіз розвитку постнекласичної економічної науки дає підстави для таких узагальнень: Всесвітньо відомий український вчений С. Подолинський (XIX ст.) заклад основи якісно нової школи в світовій економічній науці — Української школи фізичної економії. Учений показав, що людська праця є діяльністю, яка пов'язана з регулюванням потоків сонячної енергії. Деякі види праці ефективні лише у разі використання енергії Сонця в господарстві, інші — за її збереження і переробки, тому в сукупності людство може забезпечити потік ентропії (негентропії), достатній для сталого розвитку. Але для цього трудова теорія вартості повинна бути доповнена теорією енергетичного бюджету Землі, а політекономія має альтернативу — фізичну економію.

За розрахунками С. Подолинського, сталим (збалансованим) розвитком суспільства треба вважати такий, за якого витрати однієї калорії людської праці втягують в обіг 20 калорій сонячної енергії (тепер це називають «принципом Подолинського») [1]. Прогрес суспільства С. Подолинський пов'язує зі збільшенням енергетичного бюджету кожної людини і людства загалом, зі збереженням і нагромадженням енергії Сонця. Збереження і нагромадження енергії відбувається завдяки усвідомленій, творчій праці людини.

Ідеї С. Подолинського розвинув В. Вернадський [4]. Великою його заслугою є вчення про живу речовину. Жива речовина, визначенням ученого, це не лише джерело енергії для геохімічних процесів на Землі, а й джерело вільної енергії, що їх підтримує. Саме завдяки живій речовині біосфера стає активною оболонкою Землі. Науковець розглядає біосферу як негентропійну систему, яка завдяки живій речовині спроможна нагромаджувати сонячну енергію, компенсуючи тим самим її втрати на теплове випромінювання. Цю ідею досліджував і С. Подолинський. З огляду на наукові висновки великих українських вчених виникає потреба в глибшому дослідженні сутнісного змісту категорії «природний капітал», оскільки значною мірою від цього залежить правильність інших методологічних обґрунтувань в сучасній фізичній економії. В. Вернадський розкриває явища, пов'язані зі соціальним рухом живої речовини і визначає поняття «ноосфера», яку він трактує як сферу людського розуму. У С. Подолинського немає трактування цього поняття, але він чітко визначає роль людського інтелекту у процесі нагромадження енергії Сонця, що надходить до поверхні Землі. У цьому контексті вчений обґрунтовує автотрофність як особливість людської праці. Саме це обґрунтування дає підстави, на нашу думку, стверджувати, що сьогодні першочерговим завданням економічної діяльності людей, виходячи з вимог сталого розвитку світу, які висвітлені в концепції сталого розвитку світу (1992) Нульовому проєкті Підсумкового документа Конференції Rio+20 «Майбутнє, якого ми прагнемо», є забезпечення оптимального перетворення біоінформації, яку несе зі собою сонячна енергія, що надходить з Космосу до поверхні Землі, на ефективну роботу. Тому вважаємо, що рівень ефективності цієї роботи має визначатися на основі зіставлення обсягу збереженої та розсіяної природної впорядкованої сонячної енергії в процесі здійснення господарської діяльності. Це дало нам можливість формувати якісно нові фізико-економічні моделі сталого розвитку світу [1]. М. Руденко поглиблює і розвиває наукову парадигму С. Подолинського. Свою економіко-філософську систему вчений будує на засадах синтезу філософії, економіки, космології, математики, фізики та інших наук. Кажучи про методи пізнання, він підкреслює, що вони повинні базуватися на метафізичних засадах, а пізнання потрібно розпочинати з визначення субстанції, яку науковець трактує як космічну енергію. Тому абсолютною додатковою вартістю є, за його визначенням, та додаткова енергія Сонця, яку людство використовує для свого прогресу. Отже, вона є енергією прогресу. А відносна додаткова вар-

тість, на думку вченого, утворюються працею людей. Ці наукові висновки М. Руденка можуть мати практичне втілення у визначенні індикаторів сталого розвитку з фізико-економічних позицій. Сьогодні діючі індикатори в один ряд ставлять абсолютний (людський, природний) та відносний (рукотворний, інституційний) різновиди капіталу, що є методологічно хибно. Виникає необхідність введення в теоретичну економіку методологічних засад теорії відносності А. Ейнштейна, що дасть змогу, на нашу думку, коректніше поєднати концепцію формування абсолютної додаткової вартості з теорією граничної корисності. Водночас ця теорія має базуватися на фізиці маржиналізму, оскільки тут економіка досліджується в просторових координатах біосфери, де існують об'єктивні параметри та межі, виходячи з фізики її простору.

Сьогодні фізична економія перебуває в стані постійного розвитку. Особливо до цього долучаються вчені різних галузей науки, що є членами Українського наукового товариства імені С. Подолинського, яке очолює професор В. Шевчук. До нових здобутків фізичної економії можна віднести такі наукові концепції та теорії сучасних українських вчених, як концепція фізико-економічного обліку, концепція екологічної пропозиції Землі, фізико-економічна теорія сталого розвитку екологосоціогосподарських систем, концепція про ноосферну модель економіки сталого розвитку, фізико-економічна теорія капіталу Землі тощо. Зокрема, обґрунтовано новітню фізичну (просторову) макроекономіку сталого розвитку, конкурентними перевагами якої є те, що вона є [5]:

1. Орієнтованою на збереження «плівки життя».
2. Сприяє зниженню просторової природомісткості економіки.
3. Протидіє сировинно-рентній моделі розвитку, оскільки базується на системі просторових екологічних обмежень господарювання.
4. Дає можливість запобігти втратам родючості землі через впровадження в систему державного менеджменту контролю за станом індикаторів обсягу сукупної екологічної пропозиції землі та фізико-економічної стійкості ВВП.
5. Сприяє природній капіталізації національної та світової економіки.

Це підтверджує наявність потужного потенціалу для представлення українськими вченими якісно нової, фізико-економічної парадигми побудови економіки сталого розвитку в XXI столітті.

Список використаних джерел

1. Подолинський С. А. Вибрані твори. Київ: КНЕУ, 2000. 328 с.
2. Руденко М. Гносис і сучасність (Архітектура Всесвіту). Тернопіль: Джура, 2001. 248 с.
3. Афанасьев В. С. Первые системы политической экономии (Метод экономической деятельности): учеб. пособие. Москва: МГУ, 2005. 383 с.
4. Вернадский В. И. Живое вещество. Москва: Наука, 1978. 357 с.
5. Гринів Л. С. Фізична економія: Нові моделі сталого розвитку. Львів: Ліга-прес, 2016. 425 с.

УДК 330.813:332.2

Жук Валерій Миколайович,
*доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу обліку та оподаткування
ННЦ «Інститут аграрної економіки»*

ФІЗІОКРАТИЧНІ ОСНОВИ ЗАСТЕРЕЖЕНЬ ВІД ВІЛЬНОГО РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

Основоположник теорії фізичної економії Франсуа Кене сформулював перше відоме нам визначення предмету економічної науки — вивчення природи походження багатства. Саме послідовники теорії фізичної економії встали на захист істини у боротьбі з «лихварською» наукою й виділили у своїх працях реальну умову створення багатства — природну родючість землі у поєднанні з всезростаючими суспільними продуктивними силами. При цьому до останніх вони зараховували й фінансово-кредитну й торговельну сферу, але відкидали їх спекулятивні й монополні прояви, що не формували, а перерозподіляли багатство. До цих пір серйозні вчені не відкидають ці базові фізіократичні істини, пам'ятаючи деякі історичні курйозні дискусії:

1) Адам Сміт — «тільки праця продуктивна», Ж. Б. Сей «продуктивна праця, продуктивні сили природи і капітали продуктивні».

2) Карл Маркс поспіхом обґрунтовував трудову теорію походження вартості та був вимушений, під науковим тиском нашого Сергія Подолинського, визнати і завершити четвертий том «Капі-